
Recommendation of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment

Unofficial translation into Azeri

Recommandation du Comité des Ministres aux États membres sur les Lignes directrices relatives au respect, à la protection et à la réalisation des droits de l'enfant dans l'environnement numérique

Traduction non officielle en azérie

Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi üzrə Göstərişlərə dair Tövsiyəsi

© Council of Europe [July 2018], original English and French versions

Text originated by, and used with the permission of, the Council of Europe. This unofficial translation is published by arrangement with the Council of Europe, but under the sole responsibility of the translator.

* * * * *

© Conseil de l'Europe [juillet 2018], versions originales en anglais et français

Le texte original provient du Conseil de l'Europe et est utilisé avec l'accord de celui-ci. Cette traduction est réalisée avec l'autorisation du Conseil de l'Europe mais sous l'unique responsabilité du traducteur.

Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi üzrə Göstərişlərə dair Tövsiyəsi CM/Rec(2018)7

(Nazirlər Komitəsi tərəfindən 4 iyul 2018-ci il tarixdə Nazir Müavinlərinin 1321-ci görüşündə qəbul edilmişdir)

Preambula

Nazirlər Komitəsi Avropa Şurasının Əsasnaməsinin 15.b bəndinə əsasən Avropa Şurasının qayəsinin üzv dövlətlərin ümumi irsi olan idealların və prinsiplərin qorunması və təşviq edilməsi məqsədilə onlar arasında, xüsusilə, ümumi siyasətlər və standartlar qəbul edilməsini təşviq etmək yolu ilə daha böyük birliyə nail olmaq olduğunu nəzərə alaraq;

Üzv Dövlətlərin hər bir uşağın Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasında (UNCRC), İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi haqqında Konvensiyada (ETS No. 5) və onlara əlavə protokollarda təsbit edilmiş insan hüquqlarının tam spektrindən istifadə etməsini təmin etmək öhdəliyini və texnologiyalar inkişaf etdikcə bu hüquqlara tam şəkildə hörmət edilməli, onların qorunmalı və yerinə yetirilməli olduğunu yenidən təsdiqləyərək;

Yenidən baxılmış Avropa Sosial Xartiyası (ETS No.163), Fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış qaydada işlənməsi ilə əlaqədar Şəxslərin Qorunması haqqında Konvensiya (ETS No. 108), Kiber cinayətkarlıq haqqında Konvensiya (ETS No. 185) və onun kompüter sistemləri vasitəsilə törədilən irqçi və ksenofobiya xarakterli əməllərin kriminallaşdırılmasına dair Əlavə Protokolu (ETS No. 189), Avropa Şurasının İnsan Alverinə qarşı Fəaliyyət haqqında Konvensiyası (CETS No. 197), Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismar və Seksual Xarakterli Hərəkətlərdən Müdafiəsinə dair Konvensiyası (CETS No. 201), Qadınlara qarşı zorakılığın və məişət zorakılığının qarşısının alınması və onlarla mübarizə haqqında Konvensiya (CETS No. 210) kimi digər müvafiq beynəlxalq və Avropa konvensiyaları çərçivəsində qəbul edilmiş öhdəlik və vəzifələri nəzərə alaraq və Avropa Şurası Nazirlər Komitəsi və Parlament Assambleyasının bu sahədəki tövsiyə, qətnamə və bəyannamələrini diqqətə alaraq;

Rəqəmsal mühitin mürəkkəb və sürətli təkamül etdiyini və uşaqların həyatını onların rifahına və insan hüquqlarından istifadəsinə imkanlar və risklər yaradaraq bir çox şəkildə dəyişdirdiyini qəbul edərək;

İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının (İKT-lər) uşaqların həyatında təhsil, sosiallaşma, özünüifadə və inteqrasiya üçün mühüm alət olduğunun, lakin eyni zamanda onların istifadəsinin risklər, o cümlədən, zorakılıq, istismar və sui-istifadə halları yarada biləcəyini anlayaraq

Avropa Şurasının rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarının prioritet sahələrdən biri kimi müəyyən edildiyi Uşaq Hüquqları üzrə Strategiyasını (2016-2021) və Avropa Şurasının internetin ayrı-seçkiliyə yol verilmədən hər kəs, o cümlədən uşaqlar üçün təhlükəsiz, etibarlı, açıq və əlverişli mühit olmalı olduğunu irəli sürən İnternetin İdarəedilməsi Strategiyasını (2016-2019) nəzərdə tutaraq;

Uşaqların rəqəmsal mühiti kəşf edərəkən və ondan istifadə edərəkən uşaqların və başqalarının hüquqlarına və ləyaqətinə hörmət edərək dəstək və məsləhət almaq hüququna malik olduğunu tanıyaraq;

Uşaqların iştirakı ilə rəqəmsal mühitdə imkanların və risklərin qarşılıqlı asılılığını və uşaqların hüquqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi üçün müvafiq tədbirlərin mövcudluğunun təmin edilməsi ehtiyacını nəzərə alan davamlı siyasətlərin hazırlanmasının təmin edilməsinə effektiv töhfə verməkdə qərarlı olaraq;

Dövlətlərin uşaq hüquqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi üçün əsas öhdəlik daşdığını vurğulayaraq və valideynlərin və qəyyumların uşaqları öz hüquqlarını həyata keçirmələri üçün uşağın ən yaxşı maraqları və inkişaf edən bacarıqlarına uyğun şəkildə müvafiq istiqamətləndirmə və rəhbərliklə təmin etmək hüququnu, rolunu və məsuliyyətini təsdiqləyərək;

Həmçinin biznes müəssisələrinin Nazirlər kabinetinin üzv Dövlətlərə insan hüquqları və biznesə dair CM/Rec(2016)3 sayılı Tövsiyəsində, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları Komitəsinin Dövlətin biznes sektorunun uşaq hüquqlarına təsiri ilə bağlı öhdəliklərinə dair 16 nömrəli (2013) Ümumi Şərhidə, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Biznes və İnsan hüquqları üzrə Rəhbər Prinsiplərində (2011), Avropa Şurasının kibercinayətkarlığa qarşı mübarizədə hüquq-mühafizə orqanları və internet xidməti təminatçıların arasında əməkdaşlıq haqqında Rəhbər Prinsiplərində (2008), İnternet xidməti təminatçıların provayderləri üçün İnsan hüquqları üzrə Rəhbər Prinsiplərdə (Avropa Şurası və EuroISPA) (2008) və onlayn oyun provayderləri üçün İnsan hüquqları üzrə Rəhbər Prinsiplərdə (Avropa Şurası və ISFE) (2008) və UNICEF, BMT Qlobal Müqaviləsi SavetheChildren QHT tərəfindən hazırlanmış Uşaq hüquqları və Biznes prinsiplərində (2012) təsbit edildiyi kimi insan hüquqlarına, o cümlədən uşaq hüquqlarına hörmət etmək öhdəliyi daşdığını qəbul edərək;

Bu sahədə siyasətlərin dövlət və özəl, hüquqi və könüllü tədbirlərin birləşməsinə kombinasiyasını tələb etdiyini, bütün müvafiq dövlət və özəl maraqlı tərəflərin rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarının təmin olunmasında məsuliyyəti bölüşdüyünü və onların fəaliyyətlərinin koordinasiyasının zəruri olduğunu dərk edərək;

Avropa Şurasına üzv Dövlətlərdə məsləhətləşmə aparılmış uşaqların fikir və rəylərini nəzərə alaraq;

Dövlətlərə və digər müvafiq maraqlı tərəflərə rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi üçün BMT-nin Uşaq Hüquqları Komitəsi və Avropa Şurası tərəfindən təsis edilmiş standartlara əsaslanan və uşaqların əhəmiyyətli dərəcədə iştirakı ilə dəstəklənən hərtərəfli, strateji yanaşma qəbul etmək sahəsindəki səylərində kömək etmək üçün təlimat hazırlanması ehtiyacını qəbul edərək

Üzv Dövlətlərin hökumətlərinin aşağıdakı tədbirləri həyata keçirməsini tövsiyə edir:

1. Bu tövsiyənin əlavəsində qeyd edilmiş tövsiyələrə, prinsip və digər qaydalara uyğunluğundan əmin olmaq məqsədilə öz qanunvericiliklərini, siyasət və təcrübələrini nəzərdən keçirmək, bütün müvafiq sahələrdə onların həyata keçirilməsini təşviq etmək və müvafiq maraqlı tərəflərin iştirakı ilə müntəzəm aralıqlarla həyata keçirilmiş tədbirlərin effektivliyini qiymətləndirmək;

2. Bu tövsiyənin, o cümlədən, əlavədəki göstərişlərin tərcümə edilməsini və səlahiyyətli qurumlar və maraqlı tərəflər, o cümlədən parlamentlər, ixtisaslaşdırılmış dövlət orqanları və

vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları, eləcə də uşaqlar arasında uşağa uyğun üslubda və əlçatan kommunikasiya vasitələri, üsulları və formatları ilə mümkün qədər geniş həcmdə yayılmasını təmin etmək;

3. Biznes müəssisələrindən rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət etməklə bağlı öhdəliklərinə riayət etmələrini və icra mexanizmləri qəbul etmələrini tələb etmək və onları müvafiq beynəlxalq və Avropa standartları və göstərişlər nəzərə alınmaqla Dövlət səviyyəsində müvafiq maraqlı tərəflər, vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları və uşaqlarla əməkdaşlıq etməyə təşviq etmək;

4. Rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət edən, onları qoruyan və yerinə yetirən strategiya və proqramların yaradılması, həyata keçirilməsi və monitorinqi vasitəsilə Avropa Şurası ilə əməkdaşlıq etmək və mütəmadi olaraq bu tövsiyənin həyata keçirilməsi ilə bağlı strategiyaları, fəaliyyət planlarını, qanunvericilik və müsbət təcrübəni paylaşmaq;

5. Nazirlər Komitəsi daxilində və müvafiq maraqlı tərəflərin iştirakı ilə ən azı hər beş ildə bir dəfə, zəruri hallarda daha sıx aralıqlarla bu tövsiyənin və onun əlavəsindəki göstərişlərin həyata keçirilməsini yoxlamaq.

CM/Rec(2018)7 sayılı Tövsiyəyə Əlavə

Rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi üzrə Göstərişlər

1. Məqsəd və tətbiq dairəsi

Beynəlxalq və Avropa məcbureddici sənədləri və standartları üzv Dövlətlərə rəqəmsal mühitdə uşaqların insan hüquqları və fundamental azadlıqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi ilə bağlı öhdəliklər müəyyən edir və ya əsaslar təmin edir. Hər bir uşaq fərdi hüquq sahibi kimi öz insan hüquqlarını və fundamental azadlıqlarını həm onlayn, həm də oflayn olaraq həyata keçirə bilməlidir.

Bu göstərişlər müvafiq maraqlı tərəflərə Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin presedent hüququ nəzərə alınmaqla insan hüquqları sahəsində beynəlxalq və Avropa konvensiyalarında və standartlarında təsbit edilmiş hüquqların həyata keçirilməsində yardım təmin etmək məqsədi daşıyır. Onlar xüsusilə:

a. Dövlətləri rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarının tam kompleksinin həyata keçirilməsinin təşviqi üçün qanunvericilik, siyasətlər və digər tədbirlər hazırlanmasında istiqamətləndirməyə və rəqəmsal mühitin uşaqların rifahına və insan hüquqlarından istifadəsinə təsir etdiyi bütün yolları nəzərdən keçirməyə;

b. Dövlətlərin bu göstərişlərdə nəzərdə tutulmuş prinsipləri əks etdirən hərtərəfli strateji və koordinasiya yanaşma hazırlamasını, tətbiq etməsini və monitorinqini həyata keçirməsini təşviq etməyə;

c. Dövlətlərin biznes müəssisələrindən və digər müvafiq maraqlı tərəflərdən rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət etməklə bağlı öhdəliklərinə riayət etmələrini tələb etmələrini və onları bu hüquqları dəstəkləməyə və təşviq etməyə həvəsləndirmələrini təmin etməyə;

d. Rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi üçün milli və beynəlxalq səviyyədə razılaşdırılmış fəaliyyət və əməkdaşlıq təmin etməyə səy göstərir.

Bu mətnin məqsədləri üçün:

– “uşaq” yaşı 18-dən az olan istənilən şəxsi bildirir;

– “rəqəmsal mühit” əhatəli informasiya və kommunikasiya texnologiyaları (İKT), o cümlədən, internet, mobil və əlaqəli texnologiya və cihazlar, eləcə də rəqəmsal şəbəkələr, məlumat bazaları, məzmun və xidmətlər kimi başa düşülür.

2. Fundamental prinsiplər və hüquqlar

Aşağıda qeyd edilmiş prinsip və hüquqların bu göstərişlərin bütün bölmələrinə tətbiq edildiyi qəbul edilməlidir.

2.1. Uşağın ən yaxşı maraqları

1. Rəqəmsal mühitdə uşaqlarla bağlı bütün fəaliyyətlərdə ilkin olaraq uşağın ən yaxşı maraqları nəzərə alınmalıdır. Uşağın ən yaxşı maraqları qiymətləndirilərkən Dövlətlər uşağın müdafiə hüququnu digər hüquqlarla, xüsusilə, ifadə və informasiya əldə etmək azadlığı hüququ, eləcə də iştirak hüququ ilə tarazlaşdırmaq, mümkün olan hallarda uzlaşdırmaq üçün səy göstərməlidirlər.

2.2. Uşağın inkişaf edən bacarıqları

2. Uşağın bacarıqları doğulduğu andan 18 yaşınadək tədricən inkişaf edir. Bundan əlavə ayrı-ayrı uşaqlar müxtəlif yaşlarda müxtəlif yetkinlik səviyyələrinə çatırlar. Dövlətlər və digər müvafiq maraqlı tərəflər uşağın inkişaf edən bacarıqlarını, o cümlədən əlilliyi olan uşaqların və ya həssas qruplardan olan uşaqların inkişaf edən bacarıqlarını tanımalı və onların rəqəmsal mühitlə bağlı müvafiq ehtiyaclarına cavab verən siyasət və təcrübələrin qəbul edilməsini təmin etməlidirlər. Bu həmçinin o deməkdir ki, misal üçün, yeniyetmələrin hüquqlarının həyata keçirilməsi üçün qəbul edilmiş siyasətlər daha azyaşlı uşaqlar üçün qəbul edilmiş siyasətlərdən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənə bilər.

2.3. Ayrı-seçkiliyə məruz qalmamaq hüququ

3. Uşaq hüquqları heç bir ayrı-seçkilik olmadan bütün uşaqlara tətbiq olunur. Bütün hüquqlar uşağın yaşından və uşağın və ya onun valideyninin və ya qanuni qəyyumunun irqindən, rəngindən, cinsindən, dilindən, dinindən, siyasi və ya digər görüşündən, milli, etnik və ya sosial mənşəyindən, mülkiyyətindən, əlillik, doğum¹ və ya digər statusundan asılı olmadan heç bir şəkildə ayrı-seçkilik olmadan təmin edilməlidir.

4. Rəqəmsal mühitdə hər bir uşağın hüquqlarına hörmət etmək, onları qorumaq və yerinə yetirmək üçün səylər həyata keçirilərkən rəqəmsal mühitin həm uşaqların həssaslığını artırmaq, həm də onları səlahiyyətləndirmək, qorumaq və dəstəkləmək potensialına sahib olduğunu tanıyaraq həssas vəziyyətlərdə olan uşaqlar üçün məqsədyönlü tədbirlərə ehtiyac yarana bilər.

2.4. Eşidilmək hüququ

5. Uşaqların özlərinə aid bütün məsələlərlə bağlı özünü sərbəst şəkildə ifadə etmək hüququ var və onların fikirlərinə yaşlarına və yetkinlik səviyyələrinə uyğun olaraq önəm verilməlidir.

¹BMT-nin Uşaq Hüquqları Konvensiyası, Maddə 2.1.

6. Dövlətlər və digər müvafiq maraqlı tərəflər uşaqlara onların hüquqları, o cümlədən, iştirak hüquqları barədə onların anlayacağı şəkildə və onların yetkinlik səviyyəsinə və şərtlərinə uyğun olaraq məlumat verməlidirlər. Onlar uşaqların birbaşa iştirakdan əlavə özlərini İKT vasitəsilə ifadə edə bilmə imkanlarını genişləndirməlidirlər. Uşaqlar adekvat dəstək verən mexanizmlər və xidmətlər və hüquqları pozulacağı halda şikayət prosedurları, hüquqi müdafiə vasitələri və təzminatlar barədə məlumatlı olmalıdırlar. Bu informasiya uşaqlara hüquqlarını həyata keçirmələrində dəstək ola bilmələri üçün onların valideynləri və ya baxıcıları üçün də əlçatan olmalıdır.

7. Bundan əlavə, Dövlətlər və digər müvafiq maraqlı tərəflər uşaqları rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi məqsədi daşıyan qanunvericilik, siyasətlər, mexanizmlər, texnologiyalar və resursların hazırlanması, həyata keçirilməsi və qiymətləndirilməsində əhəmiyyətli şəkildə iştirak etməyə cəlb etməlidirlər.

2.5. Digər maraqlı tərəfləri cəlb etmək öhdəliyi

8. Müvafiq beynəlxalq standartlara əsasən Dövlətlər öz yurisdiksiyaları daxilində hər bir uşağın hüquqlarına hörmət etmək, onları qorumaq və yerinə yetirmək üçün ilkin öhdəlik daşıyır və onlar bu öhdəlikləri effektiv şəkildə həyata keçirmək məqsədilə bütün müvafiq maraqlı tərəfləri, xüsusilə, təhsil, uşaqların müdafiəsi və qayğı sistemlərini, dövlət qurumlarını və biznes müəssisələrini, vətəndaş cəmiyyəti iştirakçılarını, eləcə də uşaqların özlərini və onların valideynlərini, qanuni qəyyumlarını və ya uşağın qayğısına qalan hər hansı digər şəxsləri cəlb etməlidirlər.

9. Rəqəmsal mühitə gəldikdə hər bir Dövlət biznes müəssisələrindən Dövlətin yurisdiksiyası daxilindəki bütün əməliyyatlarında və müvafiq hallarda müəssisənin yurisdiksiyasındayərləşirsə, xaricdəki bütün əməliyyatlarında uşaq hüquqlarına hörmət etmək öhdəliklərinə riayət etmələrini tələb etmək üçün lazım ola biləcək tədbirlər tətbiq etməlidirlər. Bundan əlavə, dövlətlər biznes müəssisələrini uşaq hüquqlarını anlamalarında və onlara hörmət etmələrində digər vasitələrlə həvəsləndirməli və dəstəkləməlidirlər.

3. Rəqəmsal mühitdə uşaqların hüquqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi üçün operativ prinsip və tədbirlər

3.1. Rəqəmsal mühitə çıxış

10. Rəqəmsal mühitə çıxış və ondan istifadə uşaqların hüquqlarının və fundamental azadlıqlarının həyata keçirilməsi, onların inklüzivasiyası, təhsili, iştirakçılığı üçün və ailə və sosial münasibətlərin saxlanılması üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Uşaqların rəqəmsal mühitə çıxışlarının olmadığı və ya zəif bağlantı səbəbindən çıxışın məhdud olduğu hallarda bu onların öz hüquqlarından tam şəkildə istifadə etmələrinə təsir edə bilər.

11. Dövlətlər bütün uşaqların xüsusi olaraq uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş cihazlara, bağlantılara, xidmət və məzmunlara adekvat, əlverişli və təhlükəsiz çıxışının olmasını təmin etmək üçün müvafiq tənzimləmələr tətbiq etməlidirlər. Mümkün olan həddə xüsusi ayrılmış ictimai yerlərdə Dövlətlər rəqəmsal mühitə ödənişsiz çıxış təmin etmək üçün tədbirlər həyata keçirməlidirlər.

12. Dövlətlər təhsil və digər qayğı müəssisələrində uşaqlar üçün rəqəmsal mühitə çıxışı təmin etməlidirlər. Həssas vəziyyətlərdə olan uşaqlar, xüsusilə alternativ qayğı müəssisələrində yaşayan uşaqlar, azadlıqdan məhrum edilmiş uşaqlar, beynəlxalq miqrasiya şəraitində olan uşaqlar, küçə uşaqları və kənd icmalarında yaşayan uşaqlar üçün

xüsusi tədbirlər həyata keçirilməlidir. Xüsusilə, Dövlətlər onlayn xidmət təminatçılarından xidmətlərinin əlilliyi olan uşaqlar üçün əlçatan olmasını təmin etmələrini tələb edə bilər.

13. Cihazlara, xidmət və məzmunlara bağlantı və çıxış müvafiq təhsil və savadlılıq tədbirlərinə, o cümlədən, uşaqların texnologiyaya çıxışını və ondan istifadəsini məhdudlaşdırma biləcək gender stereotiplərini və ya sosial normaları nəzərə alan tədbirlər ilə müşayiət olunmalıdır.

14. Dövlətlər İnternetə qoşula bilən cihazın istifadəsi ilə bağlı və ya onlayn xidmətlərin və məzmunun göstərilməsinə tətbiq edilən qayda və şərtlərin əlçatan, ədalətli, şəffaf, aydın, uşaqların dilinə uyğun olmasını və aydın, uşağa uyğun və yaşa müvafiq dildə hazırlanmasını təmin etməlidirlər.

15. Dövlətlər uşaqlar üçün yüksək keyfiyyətli informasiya mənbələrinin və maarifləndiricirəqəmsal məzmun və xidmətlərin çoxluğunu təmin etməlidirlər. Rəqəmsal xidmətlərin və məzmunun kommersiya maraqları və ya filtrləri ilə həddindən artıq məhdudlaşdırılmaması üçün məsələn, tədris vəsaitləri kimi müvafiq dövlət satınalma prosedurlarında uşaqların hüquqları nəzərə alınmalıdır.

3.2. İfadə və informasiya əldə etmək azadlığı hüququ

16. Rəqəmsal mühit uşaqların ifadə azadlığı hüququnun həyata keçirilməsini dəstəkləmək, o cümlədən, istənilən növ informasiya və ideyaları axtarmaq, əldə etmək və yaymaq baxımından əhəmiyyətli potensiala malikdir. Dövlətlər uşaqların onlar üçün əhəmiyyətli məsələlərlə bağlı müvafiq fikir və rəylərinin Dövlət və ya digər maraqlı tərəfdaşlar tərəfindən müsbət qarşılınıb qarşılanmayacağından asılı olmayaraq istənilən fikir, rəy və ya ifadəyə malik olmaq və onu özlərinin seçdikləri informasiya vasitələri ilə ifadə etmək hüququnu təmin etmək üçün tədbirlər həyata keçirməlidirlər.

17. Uşaqlar rəqəmsal mühitdə informasiyanın yaradıcısı və yayıcısı kimi Dövlətlər tərəfindən, xüsusilə, maarifləndirmə proqramları vasitəsilə rəqəmsal mühitdə özlərinin ifadə azadlığı hüququndan başqalarının, o cümlədən digər uşaqların hüquqlarına və ləyaqətinə hörmət edərək necə istifadə edəcəkləri barədə məlumatlandırılmalıdırlar. Bu proqramlar, xüsusilə, ifadə azadlığı və ona qanuni məhdudiyətlər kimi aspektləri, məsələn, əqli mülkiyyət hüquqlarına hörmətedilməsinivə ya nifrət və zorakılığın təşviq edilməsinin qadağan edilməsini nəzərdə tutmalıdır.

18. Dövlətlər uşaqların tam şəkildə inkişafı və cəmiyyətdə iştirakını dəstəkləmək məqsədilə onlar üçün sosial və mədəni faydaya malik müxtəlif yüksək keyfiyyətli onlayn məzmun və xidmətlərin təmin edilməsinə təşəbbüs göstərməli və şərait yaratmalıdırlar. Bu özündə xüsusi olaraq uşaqlar üçün yaradılmış, onların asan tapa və anlaya biləcəyi, onların dilinə uyğun tərtib edilmiş və onların yaşına və yetkinlik səviyyəsinə uyğunlaşdırılmış yüksək keyfiyyətli məzmunun mümkün olan ən yüksək həddini ehtiva etməlidir. Bu kontekstdə onlara faydalı digər resurslar arasında uşaq hüquqları, o cümlədən rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqları haqqında informasiya, xəbərlər, sağlamlıq, cinsəllik haqqında informasiya xüsusilə əhəmiyyətlidir. Dövlətlər, xüsusilə, uşaqların onlara faydalı ola biləcək kütləvi informasiya vasitələrini və yüksək keyfiyyətli məzmunları tapa və onlardan yararlanma bilməsini təmin etməlidirlər.

19. Dövlətlərin kütləvi informasiya vasitələri təqdim etdiyi hallarda bu vasitələr istifadəçilər tərəfindən yaradılmış məzmunlara şərait yaradaraq və digər iştirakçılıq sxemləri yaradaraq uşaqları fəal kommunikasiya formaları ilə cəlb etməlidirlər. Həmçinin uşaqların onlayn kütləvi informasiya vasitələrinə çıxışı, orada mövcudluğu və obrazına diqqət yetirilməlidir.

20. Rəqəmsal mühitdə uşaqların ifadə və informasiya əldə etmək azadlığı hüququnun istənilən şəkildə məhdudlaşdırılması insan hüquqları sahəsində beynəlxalq və Avropa konvensiya və standartlarına uyğun olmalıdır. Dövlətlər uşaqların məzmun filtri kimi mövcud məhdudiyyətlər barədə onların inkişaf etməkdə olan bacarıqlarına uyğun şəkildə məlumatlı olmasını və onlara müvafiq hüquqi müdafiə vasitələri barədə, o cümlədən kimə və necə şikayət etmələri, sui-istifadə halları haqqında məlumat vermələri və ya yardım və məsləhət istəmələri barədə təlimatlar verilməsini təmin etmək üçün tədbirlər görməlidirlər. Müvafiq hallarda valideynlər və ya qayğı göstərənlər də bu cür məhdudiyyətlər və müvafiq hüquqi müdafiə vasitələri barədə məlumatlandırılmalıdır.

3.3. İştirak, oyunlarda iştirak etmək hüququ və toplaşmaq və birləşmək azadlığı

21. Rəqəmsal mühitə onlayn kommunikasiya, oyunlar, şəbəkələr və əyləncə də daxil olmaqla uşağın iştirak, oyunlarda iştirak etmək hüququ və dinc toplaşmaq və birləşmək hüququ üçün səciyyəvi imkanlar təmin edir. Dövlətlər uşaqların həm onlayn, həm də oflayn iştirakçılıq, inklüziya, rəqəmsal vətəndaşlıq və elastikliyi təşviq edəcək fəaliyyətlərə çıxışını təmin etmək üçün digər maraqlı tərəflərlə əməkdaşlıq etməlidirlər.

22. Uşaqların öz yaşına və yetkinlik səviyyəsinə uyğun oyunlarda və əyləncəli fəaliyyətlərdə iştirakı hüququnu tanıyaraq Dövlətlər bütün uşaqlar üçün sosial, mülki, maarifləndirici və əyləncə baxımından faydalı olacaq rəqəmsal məzmun və xidmətlərin hazırlanması və yayılması üçün bir sıra stimullar, investisiya imkanları, standartlar və texniki göstərişlər təmin etməlidirlər. Bura kreativlik, komandada işləmə bacarığı, problem həllətmə qabiliyyəti kimi bacarıqları stimullaşdıran və uşaqların inkişaf edən bacarıqlarına uyğun və həssas vəziyyətlərdə olan uşaqların ehtiyaclarını xüsusilə nəzərə alan interaktiv və oyun alətləri aiddir. Uşaqların bu alətlərin yaradılması və ya hazırlanması prosesində iştirak etdiyi hallarda uşaqların əqli mülkiyyət hüquqlarını qorumaq üçün tədbirlər həyata keçirilməlidir.

23. Dövlətlər uşaqları öz hüquqları, xüsusilə, iştirak hüquqları ilə bağlı onların yaşına və yetkinlik səviyyəsinə uyğun, o cümlədən, şifahi formalarda və sosial şəbəkələr və digər kütləvi informasiya vasitələri ilə informasiya ilə təmin etməlidir. Dövlətlər həmçinin onları onlar üçün mövcud imkanlar və bu imkanlardan istifadə edə bilmək üçün haradan dəstək ala biləcəkləri barədə məlumatlandırmalıdırlar.

24. Dövlətlər uşaqların yerli, milli və qlobal ictimai-siyasi və siyasi debatlarda effektiv şəkildə iştirak edə bilmələrini təmin etmək və demokratik vətəndaşlıq və siyasi məlumatlılıq bacarıqlarını möhkəmləndirərək onların iştirakçılığına və toplaşmaq və birləşmək hüquqlarından istifadəsinə şərait yaratmaq məqsədilə onlayn vətəndaş və sosial platformaların inkişafını dəstəkləmək üçün tədbir görməlidirlər. Dövlətlər həmçinin uşaqların iştirakçılığı üzrə mövcud qabaqcıl təcrübələrə və qiymətləndirmə alətlərinə əsaslanaraq uşaqların rəqəmsal mühitdə iştirakının mənalı şəkildə həyata keçirilməsini təmin etməlidirlər.

25. Dövlətlər rəqəmsal mühitdə dinc toplaşmaq və birləşmə azadlığı hüququnu həyata keçirən uşaqları Dövlət orqanları tərəfindən birbaşa və ya özəl sektor təşkilatları ilə əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirilməsindən asılı olmayaraq monitorinq və nəzarətdən müdafiə etmək üçün tədbirlər görməlidirlər. Bu tədbirlərin uşaqların öz hüquqlarını həyata keçirməsinə mane olduğu hallarda onlara insan hüquqları sahəsində beynəlxalq və Avropa konvensiya və standartlarına uyğun olaraq sui-istifadə hallarına qarşı şərtlər və təminatlar tətbiq edilməlidir. Xüsusilə, onlar əlçatan, aydın, dəqiq və öngörülən qanunla nəzərdə tutulmalı, qanuni məqsəd daşmalı, demokratik cəmiyyətdə zəruri olmalı nəzərdə tutulmuş qanuni məqsədə proporsional olmalı və effektiv hüquqi müdafiə vasitələrinə icazə verməlidir.

3.4. Gizlilik və məlumatların qorunması

26. Uşaqların özündə onların şəxsi məlumatlarının qorunması və yazışmalarının və şəxsi mesajlarının məxfiliyinə hörmət edilməsini ehtiva edən rəqəmsal mühitdə şəxsi və ailə həyatına malik olmaq hüququ var.

27. Dövlətlər uşaqların gizlilik və məlumatların qorunması hüququna hörmət etməli, onları qorunmalı və yerinə yetirməlidirlər. Dövlətlər müvafiq maraqlı tərəflərin, xüsusilə, şəxsi məlumatları emal edən subyektlərin, eləcə də, uşağın həmyaşıdlarının, valideyn və qayğı göstərənlər, təlimçilərin uşağın gizlilik və məlumatların qorunması hüququ barədə məlumatlı olmasını və ona hörmət etməsini təmin etməlidirlər.

28. Dövlətlər və digər maraqlı tərəflər müvafiq hallarda uşaqların valideynlərini, qayğı göstərənlərin, qanuni qəyyumlarını və ya uşaq üçün hüquqi məsuliyyət daşıyan digər şəxsləri uşaqların inkişaf edən maraqlarına uyğun şəkildə təlimatlandıraraq və istiqamətləndirərək uşaqların yaşları və yetkinlik səviyyələri nəzərə alınmaqla özlərinin gizlilik və məlumatların qorunması hüququndan necə istifadə etməli olduqları barədə məlumatlı olmasını təmin etməlidirlər.

29. Şəxsi məlumatların uşaqların xeyrinə emal edilə biləcəyini qəbul edərək Dövlətlər uşaqların şəxsi məlumatlarının ədalətli, qanuna uyğun, dəqiq və təhlükəsiz şəkildə spesifik məqsədlərlə və uşaqların və/və ya onların valideynlərinin, qayğı göstərənlərin və ya qanuni nümayəndələrinin müstəqil, aydın, dərk edilmiş və birmənalı razılığı ilə və ya qanunla müəyyən edilmiş digər qanuni əsasla uyğun olaraq emal edilməsini təmin etmək üçün tədbirlər görməlidirlər. Məlumatların minimuma endirilməsi prinsipinə riayət edilməlidir, bu o deməkdir ki, şəxsi məlumatların emalı adekvat, aktual olmalı və emal edilmə məqsədləri baxımından həddini aşmamalıdır.

30. Dövlətlərin uşaqların şəxsi məlumatlarının emalına razılıq vermək qabiliyyətində hesab edildiyi yaşı təyin etmək üçün tədbir gördüyü hallarda onların hüquqları, fikirləri, ən yaxşı maraqları və inkişaf edən bacarıqları nəzərə alınmalıdır. Bu uşaqların məlumat toplanması təcrübələrinə texnoloji nailiyyətlər haqqında real anlayışı nəzərə alınaraq monitorinq edilməli və qiymətləndirilməlidir. Uşaqların yaşı müəyyən edilmiş yaşdan az olduğu və valideynin razılığının tələb olunduğu hallarda Dövlətlər razılığın valideyn və ya uşağın qanuni nümayəndəsindən verildiyini təsdiqləmək üçün müvafiq səylərin həyata keçirilməsini tələb etməlidirlər.

31. Dövlətlər nəzərdə tutulan məlumat emalının uşağın hüquqlarına gözlənilən təsirinə qiymətləndirilməsini və məlumat emalının bu hüquqlara müdaxilənin qarşısını almaq və ya onu minimuma endirməyə yönəlməsini təmin etməlidirlər.

32. Dövlətlər şəxsi məlumatların unikal olaraq uşağı identifikasiya edən genetik məlumatlar, biometrik məlumatlar, məhkəmə hökmləri ilə bağlı şəxsi məlumatlar və irqi və ya etnik mənşəyə aidlik, siyasi görüş, dini və ya digər inanclar, əqli və ya fiziki sağlamlıq və ya cinsi həyat barədə məlumatı açıqlayan şəxsi məlumatlar kimi həssas hesab edilən xüsusi kateqoriyalarının emalına yalnız qanunvericilikdə müvafiq təminatların nəzərdə tutulduğu hallarda icazə verilməsini təmin etməlidirlər.

33. Dövlətlər uşaqlar üçün gizlilik alətləri, parametrləri və hüquqi müdafiə vasitələri haqqında asan əldə edilə bilən, dolğun, uşağa uyğun və yaşa müvafiq informasiyanın mövcud olmasını təmin etməlidirlər. Uşaqlar və/və ya onların valideynləri və ya qayğı göstərənlərin və ya qanuni nümayəndələrinin məlumat nəzarətçisi tərəfindən onların şəxsi məlumatlarının

necə emal olunduğu barədə məlumatlandırılmalıdır. Bu, məsələn, məlumatın necə toplanıldığı, saxlanıldığı, istifadə edildiyi və açıqlandığı, onların öz məlumatlarından istifadə etmək, bu məlumatı düzəltmək və ya silmək və ya emalına etiraz etmək hüquqları və öz hüquqlarından necə istifadə edəcəkləri barədə məlumatı ehtiva etməlidir.

34. Dövlətlər uşaqların və/və ya onların valideynləri və ya qayğı göstərənləri və ya qanuni nümayəndələrinin xüsusilə, emal qanunsuzdursa və ya onların ləyaqətini, təhlükəsizliyini və şəxsi həyatını təhlükə altında qoyursa öz şəxsi məlumatlarının emalına razılıqlarını geri çəkmək hüququnun olmasını, şəxsi məlumatlarına çıxışının olmasını və onu dəyişdirə və ya silə bilməsini təmin etməlidir.

35. Uşaqların şəxsi məlumatlarının emalı ilə bağlı Dövlətlər uşağın ən yaxşı maraqları nəzərə alınmaqla varsayılan məxfilik parametrlərini və planlaşdırılmış məxfilik tədbirlərini tətbiq etməli və ya tətbiqini müvafiq maraqlı tərəflərdən tələb etməlidir. Bu tədbirlər gizlilik və məlumatların qorunması hüququ üçün etibarlı təminatları cihaz və xidmətlərə inteqrə etməlidir.

36. Bağlantılı və ya ağıllı cihazlara, o cümlədən oyuncaqlara və paltarlara quraşdırılmış cihazlara gəldikdə Dövlətlər bu cür məhsulların əsasən uşaqlara yönəldiyi və ya uşaqlar tərəfindən və ya onların bilavasitə yaxınlığında istifadə ediləcəyinin ehtimal edildiyi hallarda məlumatın qorunması prinsipləri, qayda və hüquqlarına da riayət edilməsinin təmin edilməsinə xüsusi diqqət yetirməlidirlər.

37. Uşaqların xüsusilə, uşaqla bağlı qərarların alınması və ya onun şəxsi seçimlərini, davranış və münasibətlərini təhlil etmək və ya proqnozlaşdırmaq məqsədilə uşağa hər hansı bir profilin tətbiqindən ibarət olan şəxsi məlumatların avtomatlaşdırılmış emalının hər hansı bir formasını təşkil edən profiləşdirilməsi qanunla qadağan olunmalıdır. Müstəsna hallarda Dövlətlər uşağın ən yaxşı maraqlarının xeyrinədirsə və ya mühüm ictimai maraq kəsb edirsə, qanunla müvafiq təminatlar nəzərdə tutulması şərti ilə bu qadağanı qaldıra bilər.

38. Uşaqlar rəqəmsal mühitdə şəxsi həyatlarına ixtiyari və ya qanunsuz müdaxiləyə məruz qalmamalıdırlar. Uşaqların şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququnu məhdudlaşdırma biləcək tədbirlər qanunvericiliyə uyğun olaraq həyata keçirilməli, qanuni məqsəd daşımalı, demokratik cəmiyyətdə zəruri olmalı və nəzərdə tutulan qanuni məqsədə proporsional olmalıdır. Nəzarət və ya əngəlləmə tədbirləri xüsusilə bu şərtlərə uyğun olmalı və effektiv, müstəqil və tərəfsiz nəzarət altında olmalıdır.

39. Dövlətlər qanunvericilikdə və ya praktikada uşaqlar üçün anonimliyi, psevdonimliyi və ya şifrələmə texnologiyalarının istifadəsini qadağan etməməlidirlər.

3.5. Təhsil almaq hüququ

40. Dövlətlər rəqəmsal mühitin uşaqların təhsil almaq hüququnu həyata keçirməsi üçün təqdim etdiyi imkanlara fəal şəkildə investisiya qoymalı və onları təşviq etməlidir. Təhsilin məqsədi uşağın şəxsiyyətinin, istedadlarının, əqli və fiziki qabiliyyətlərinin ən dolğun həcmində inkişaf etdirilməsi və uşağın azad cəmiyyətdə məsuliyyətli həyat üçün hazırlanmasıdır. Bu məqsədin reallaşması üçün rəqəmsal mühitin bilik və resurslarının bütün uşaqlar üçün inklüziv və uşaqların inkişaf edən bacarıqlarını və həssas vəziyyətlərdə olan uşaqların xüsusi şəraitlərini nəzərə alan şəkildə əlçatan olması vacibdir.

Rəqəmsal savadlılıq

41. Dövlətlər uşaqların rəqəmsal mühitdə ağıllı iştirak üçün kifayət qədər səriştəyə və bununla bağlı risklərin öhdəsindən gəlmək qabiliyyətinə malik olmasını təmin etmək üçün rəqəmsal savadlılığın, o cümlədən media və informasiya savadlılığının və rəqəmsal vətəndaşlıq təhsilinin inkişafını təşviq etməlidirlər. Rəqəmsal savadlılıq təhsili uşaqların inkişaf edən bacarıqları nəzərə alınmaqla ilk illərdən əsas təhsil kurikulumuna daxil edilməlidir.

42. Uşaq hüquqlarının geniş diapazonunun dəstəklənməsi üçün rəqəmsal savadlılıq təhsili onlayn alət və resursların geniş diapazonundan istifadə etmək üçün texniki və ya funksional səriştələr, eləcə də, məzmun yaradılması və rəqəmsal mühitin tənqidi dərkilə bağlı bacarıqları ehtiva etməlidir.

43. Rəqəmsal savadlılıq uşaqların internet istifadə etdiyi təsisatlarda, xüsusilə, məktəblər və uşaqlarla və ya uşaqlar üçün fəaliyyət göstərən təşkilatlarda effektiv şəkildə təşviq edilməlidir. Dövlətlər həmçinin, uşaqlar və ailələr üçün daha təhlükəsiz və davamlı rəqəmsal mühit yaratmağın ən mühüm vasitəsi kimi valideynləri əhatə etmək üçün dövlət tərəfindən yaradılmış mexanizmlər vasitəsilə valideynlərin və ya qayğı göstərənləri rəqəmsal savadlılığını təşviq etməli və dəstəkləməlidirlər.

44. Formal və qeyri-formal öyrənmə formalarını, o cümlədən, evdə təhsili birləşdirmək üçün rəqəmsal şəbəkələrdən istifadə edən təhsil siyasətlərinin potensial üstünlüklərini qəbul edərək Dövlətlər bunun evdə resurslara malik olmayan və ya internat müəssisələrində yaşayan uşaqları əlverişsiz şəraitə məruz qoymamasını təmin etməlidir.

45. Dövlətlər və digər maraqlı tərəflər təhsil və mədəni sistemlər vasitəsilə sosial-coğrafi və ya sosial-iqtisadi səbəblərdən, eləcə də, bəzən yaşayış yeri səbəblərindən rəqəmsal mühitə çox az çıxışı olan və ya heç çıxışı olmayan uşaqların, həmçinin rəqəmsal mühitə çıxışı olan lakin ondan istifadə etməyən, xüsusilə, əlilliyi olan uşaqlar kimi həssaslıq səbəbindən rəqəmsal texnologiyadan istifadə etmək bacarığı olmayan və ya az istifadə edən uşaqların rəqəmsal savadlılığını dəstəkləmək və təşviq etmək üçün xüsusi səylər həyata keçirməlidir.

46. Dövlətlər qızların informasiya və kommunikasiya texnologiyasından istifadəsini artırmaq və bütün uşaqlar üçün imkanların və nəticələrin bərabərliyini təşviq etmək üçün səy göstərməlidirlər.

Təhsil proqramları və resursları

47. Dövlətlər uşaqların rəqəmsal mühitdə fəaliyyətinə şərait yaradacaq və uşaqların formal, qeyri-formal və informal təhsilini dəstəkləyəcək kifayət qədər yüksək səviyyəli təhsil resurslarının, fiziki qurğuların və infrastrukturaların mövcud olmasını təmin etməlidirlər. Onlar digər maraqlı tərəflərlə əməkdaşlıq şəraitində inkişaf etdirilə və yayıla bilər. Bu təminat mövcud qabaqcıl təcrübəyə və Dövlət və digər maraqlı tərəflər tərəfindən rəqəmsal mühitlə bağlı təhsilin yüksək standartlarını qoruyub saxlamaq üçün həyata keçirilmiş zəruri tədbirlərə uyğun olaraq qiymətləndirilməlidir.

48. Dövlətlər uşaqlar, valideynlər və qayğı göstərənlər və təlimçilər və uşaqlarla işləyən könüllülər üçün uşaqların iştirakı ilə təhsil və maarifləndirmə təşəbbüsləri və proqramları və istifadəçi alətləri hazırlamalı və möhkəmləndirməlidir. Bu proqramlar rəqəmsal mühitdə preventiv tədbirlər, hüquq və öhdəliklər haqqında bilikləri, hüquqların pozulması hallarının aşkarlanması və məruzə edilməsi, hüquqi müdafiə vasitələri və mövcud təzminatları ehtiva etməlidir. Xüsusilə, bu proqramlar uşaqlara yaşlarına və inkişaf edən bacarıqlarına uyğun olaraq razılıq verməyin nə demək olduğunu anlamağı, özlərinin və başqalarının digər

fundamental azadlıqlarına hörmət etməyi, zəruri hallarda hüquqi müdafiə üçün müraciət etməyi, rəqəmsal mühitdə hüquqlarının qorunması və yerinə yetirilməsi üçün mövcud alətlərdən istifadə etməyi öyrətməlidirlər. Bundan başqa, onlar uşaqların zərərli potensiala malik məzmunları (zorakılıq və özünəxətər, böyüklər üçün pornoqrafiya, uşaqlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlər haqqında materiallar, ayrı-seçkilik və irqçilik, nifrətin təşviqi kimi) və davranışları (uşaqların seksual məqsədlərlə cəlb edilməsi və ya şirnikləndirmə,sövq,hədə-qorxu və ya qısnama, şəxsi məlumatların qanunsuz emalı, əqli mülkiyyət hüquqlarının pozulması kimi) və uşaqlar haqqında və ya uşaqlar tərəfindən paylaşılmış informasiyanın daha sonra fərqli şərtlərdə və başqaları tərəfindən paylaşılma şəklinin potensial nəticələrini anlamasına və onlarla işləməsinə imkan yaratmalıdırlar.

49. Formal və qeyri-formal təhsil və mədəniyyət müəssisələri (o cümlədən, arxivlər, kitabxanalar, muzeylər, uşaq və gənclər təşkilatları və digər tədris müəssisələri) dəstəklənməli və müxtəlif rəqəmsal və interaktiv tədris resursları hazırlamağa və təqdim etməyə və rəqəmsal mühitlə bağlı təhsil imkanlarını optimallaşdırmaq üçün təşkilati sərhədlərdən kənar əməkdaşlıq etməyə həvəsləndirilməlidir.

3.6. Müdafiə və təhlükəsizlik hüququ

50. Yeni texnologiyaların inkişafını nəzərə alaraq uşaqların rəqəmsal mühitdə zorakılığın bütün formalarından, istismardan və sui-istifadədən qorunmaq hüququ vardır. İstənilən müdafiə tədbirləri uşaqların ən yaxşı maraqlarını və inkişaf edən bacarıqlarını nəzərə almalı və digər hüquqların həyata keçirilməsini həddən artıq məhdudlaşdırmamalıdırlar.

51. Rəqəmsal mühitlə əlaqədar meydana çıxma biləcək uşaqların sağlam inkişafı və rifahı ilə bağlı narahatlıq doğuran bir sıra sahələrmövcuddur, bura, o cümlədən, lakin bununla məhdudlaşmadan, aşağıdakılardan yaranan zərər riskləri aiddir:

- cinsi istismar və sui-istifadə, seksual məqsədlərlə cəlb etmə (şirnikləşdirmə,sövq),uşaqların cinayət əməllərinin törədilməsi üçün, ekstremist siyasi və ya dini hərəkətlərdə iştirak və ya insan alveri məqsədləri ilə onlayn cəlb edilməsi (əlaqə riskləri);

-qadınların və xüsusilə uşaqların alçaldıcı və ya stereotipləşdirilmiş obrazının yaradılması və seksuallığının həddən artıq önə çəkilməsi, zorakılığın və özünəxətərin, xüsusilə intiharların təsviri və mədh edilməsi;alçaldıcı, ayrı-seçkilik mahiyyətli və ya irqçi ifadələr və ya bu cür davranışlara bəraət qazandırılması; böyüklər üçün reklamlar, məzmunlar (məzmun riskləri);

- hədə-qorxu gəlmə, izləmə və təqibin digər formaları, seksual təsvirlərin razılaşdırılmamış yayılması, qəsb etmə, nifrət ifadələri,sındırma qumar , qanunsuz yükləmə və ya əqli mülkiyyət hüququnun digər şəkildə pozulmaları, kommersiya məqsədləri ilə istismar (davranış riskləri);

- həddən artıq istifadə, yuxu azlığı və fiziki zədə (sağlamlıq riskləri).

Yuxarıdakı amillərin hamısı uşağın fiziki, emosional və psixoloji rifahına mənfi təsir etmək qabiliyyətindədir.

Rəqəmsal mühitdə risklərin idarə olunması tədbirləri

52. Yeni texnologiyaların meydana çıxma sürətinin fərqiində olaraq Dövlətlər bu texnologiyaların uşaqların sağlamlığına vura biləcəyi zərərlə bağlı hər hansı risklərin həmin vaxtda bu risklərin mövcudluğuna və ya miqyasına dair elmi və ya texniki biliklərlə bağlı

müəyyənliyin olmamasına baxmayaraq mütəmadi qiymətləndirilməsi də daxil olmaqla ehtiyat tədbirləri həyata keçirməlidirlər.

53. Dövlətlər biznes müəssisələrini uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş və ya uşaqlar tərəfindən istifadə edilən məhsul və xidmətlərin xüsusiyyətləri və funksiyaları üçün rəhbər prinsip kimi planlaşdırılmış təhlükəsizlik, planlaşdırılmış məxfilik və varsayılan məxfilik tətbiq etmək üçün təşviq etməli və stimullaşdırmalıdırlar.

54. Dövlətlər biznes müəssisələri tərəfindən rəqəmsal mühitdə uşaqlar üçün riskləri azaltmaq məqsədilə valideyn nəzarəti sistemlərinin hazırlanması, istehsal edilməsi və müntəzəm olaraq yenilənməsini təşviq etdiyi hallarda bu cür nəzarət sistemlərinin uşaqların inkişaf edən bacarıqlarını nəzərə alaraq hazırlanmasını və tətbiq edilməsini və onların ayrı-seçkilik münasibətlərini möhkəmləndirməməsini, uşaqların şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququnu pozmasını və ya uşaqların yaşına və yetkinlik səviyyəsinə uyğun olaraq onları informasiya hüququndan məhrum etməməsini təmin etməlidirlər.

Qoruma və məlumatlandırma tədbirləri

55. Azyaşlıları onların xüsusi fiziki, psixoloji, sosial və stimullaşdırma ehtiyacları baxımından məhdud faydasına görə vaxtından əvvəl rəqəmsal mühitin təsirinə məruz qalmaqdan qorumaq üçün xüsusi tədbirlər və siyasətlər hazırlanmalıdır.

56. Dövlətlər uşaqların rəqəmsal mühitdə konkret yaş həddi üçün qanunla məhdudlaşdırılmış məhsul, xidmət və məzmunlardan qorunmasını təmin etmək üçün məlumatların minimallaşdırılması prinsiplərinə uyğun metodlardan istifadə etməklə effektiv yaşın təsdiqlənməsi sistemlərinin istifadəsini tələb etməlidirlər.

57. Dövlətlər uşaqların rəqəmsal mühitdə kommersiya məqsədləri ilə istismardan, o cümlədən, yaşa uyğun olmayan reklam və marketinq formalarına məruz qalmaqdan qorunmasını təmin etmək üçün tədbirlər görməlidirlər. Bura biznes müəssisələrinin uşaqlara münasibətdə ədalətsiz kommersiya fəaliyyətləri ilə məşğul olmamasını təmin etmək, uşaqlara yönəlmiş rəqəmsal reklam və marketinqin aydın seçiləbilənməsini tələb etmək və bütün müvafiq maraqlı tərəflərdən uşaqların şəxsi məlumatlarının emalını kommersiya məqsədləri üçün məhdudlaşdırmağı tələb etmək daxildir.

58. Dövlətlər uşaqları zərərli məzmunlardan qorumaq, eləcə də onların qanunsuz onlayn fəaliyyətlərdə iştirakının qarşısını almaq məqsədi daşıyan məlumatlandırma proqramlarının hazırlanması üçün media azadlığına lazımi hörmət qorunmaqla kütləvi informasiya vasitələri ilə, təhsil müəssisələri ilə və digər müvafiq maraqlı tərəflərlə əməkdaşlığa təşviq edilir.

59. Dövlətlər biznes müəssisələrini və digər müvafiq maraqlı tərəfləri rəqəmsal mühitdə kiberzorakılıq, təqib və nifrət və zorakılığa təşviqin qarşısını almağa yönəlmiş siyasətlər hazırlamağa və həyata keçirməyə həvəsləndirmək üçün tədbirlər görməlidirlər. Bu siyasətlər qəbul edilməz davranışlar haqqında aydın informasiya, məlumat vermə mexanizmləri və bu cür fəaliyyətlərə cəlb edilmiş uşaqlar üçün əhəmiyyətli dəstək ehtiva etməlidir.

60. Dövlətlər rəqəmsal mühitdə həm qarşısını almaq, həm də hüquqi müdafiə vasitələri baxımından risklərin aradan qaldırılması yolları üzrə qabaqcıl təcrübəni paylaşmalıdırlar. Dövlətlər məsləhət, məlumat vermə və şikayət mexanizmləri haqqında ictimai məlumatlandırma tədbirləri həyata keçirməlidirlər.

Uşaqlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlər haqqında materiallarla bağlı tədbirlər

61. Uşaqlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlər haqqında materialla bağlı polis təhqiqatı bu materiallarda təsvir edilmiş uşağın təyin edilməsinə, yerinin müəyyən edilməsinə, qorunmasına və reabilitasiya xidmətləri ilə təmin edilməsinə öncəlik verilərək “qurban mərkəzli” olmalıdır.

62. Dövlətlər onların yurisdiksiyası daxilində uşaqlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlər haqqında materialların yerləşdirilib yerləşdirilmədiyinə və necə yerləşdirildiyinə davamlı olaraq nəzarət etməli və hüquq-mühafizə orqanlarından istismara və sui-istifadəyə məruz qalmış uşaqların təyin edilməsi və yerinin müəyyən edilməsi və cinayətkarların həbs edilməsi fəaliyyətlərini sürətləndirmək məqsədi ilə “heş”² məlumat bazaları yaratmağı tələb etməlidirlər.

63. Dövlətlər hüquq-mühafizə orqanlarını uşaqlara qarşı cinayətləri törədənlərin təyin edilməsi və təhqiqat üçün tələb olunan dəlillərin toplanmasında dəstəkləmək üçün yardımla, o cümlədən müvafiq hallarda texniki dəstək və avadanlıqla təmin etmək məqsədilə biznes müəssisələri ilə qarşılıqlı fəaliyyət göstərməlidirlər.

64. Mövcud texnologiyaları nəzərə alaraq və internet vasitəçilərin öhdəlik prinsiplərinə və onların ümumi nəzarət öhdəliklərindən azadlığına xələl gətirmədən Dövlətlər biznes müəssisələrindən şəbəkələrinin və ya onlayn xidmətlərinin cinayət və ya digər qanunsuz məqsədlər üçün uşaqlara zərər vuracaq şəkildə, məsələn, uşaqlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlər haqqında materialların və ya uşaqlardan sui-istifadə hallarının digər onlayn formalarının hazırlanması, yayılması, onlara çıxışın təmin edilməsi, onların reklam edilməsi və ya saxlanması kimi yanlış istifadə edilməməsinə təmin etmək üçün məqbul, mütənasib və effektiv tədbirlər həyata keçirməyi tələb etməlidirlər.

65. Dövlətlər müvafiq biznes müəssisələrindən şəbəkələrinin uşaqlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlər haqqında təsvirlərin saxlanması və ya yayılması üçün yanlış şəkildə istifadə edilməməsinə təmin etmək üçün “heş” siyahıları tətbiq etməyi tələb etməlidirlər.

66. Dövlətlər biznes müəssisələrindən və digər müvafiq maraqlı tərəflərdən uşaqların cinsi istismarı və onlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlər haqqında yerli bazalardakı gəlinən istənilən materialla bağlı məlumatlara çıxışı təmin etmək, onları hüquq-mühafizə orqanları üçün əlçatan etmək, bu materialları silmək və onların silinməsinə gözləyərkən öz yurisdiksiyalarından kənar serverlərdə rastlanılmış bu cür materiallara çıxışı məhdudlaşdırmaq üçün bütün təxirəsalınmaz zəruri addımlar atmasını tələb etməlidir.

3.7. Hüquqi müdafiə vasitələri

67. Üzv Dövlətlər uşağın rəqəmsal mühitdə insan hüquqları və fundamental azadlıqları pozulduğu zaman effektiv hüquqi müdafiə almaq hüququnu yerinə yetirmək üçün Avropa Şurasının İnsan Hüquqları üzrə Konvensiyasının (ETS No. 5) 6-cı və 13-cü Maddələrində və insan hüquqları sahəsində digər beynəlxalq və Avropa instrument nəzərdə tutulmuş öhdəliklərinin effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etməlidirlər. Bu uşaqların, eləcə də onların valideynlərinin və qanuni nümayəndələrinin şikayət edə biləcəyi və hüquqi yardım axtara biləcəyi əlçatan, bilinən, asan istifadə edilə bilən, sərfəli və uşağa uyğun yolların təmin edilməsini nəzərdə tutur. Effektiv hüquqi müdafiə vasitələrinə baxılan zorakılıq halından asılı olaraq sorğu, izahat, cavab, düzəliş, təhqiqat, qanunsuz məzmunun təxirə

²“Heşlər” – uşaqlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlər haqqında materialları əks etdirənlər də daxil olmaqla rəqəmsal fayllara təyin edilmiş unikal rəqəmsal barmaq izləridir. Heşlər uşaqlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlərin potensial təsvirlərinin fərdi şəkildə yoxlanılması ehtiyacını aradan qaldıraraq böyük sayda məlumatın sürətli analizinə imkan verir. Heşlər özləri təsvir təşkil etmir və uşaqlara qarşı seksual xarakterli hərəkət təsvirləri yaratmaq üçün dəyişdirilə bilməzlər.

salınmadan silinməsi, üzrxahlıq, bərpa, yenidən birləşdirmə və kompensasiya daxil edilə bilər.

68. Uşaqlar onların yaşları və yetkinlik səviyyələrinə uyğun, onların anlaya biləcəyi dildə və gender və mədəniyyət yönündən həssas olan milli səviyyədə mövcud hüquqi müdafiə vasitələri haqqında informasiya və məsləhət ilə təmin edilməlidir. Mövcud mexanizm və proseslər hüquqi müdafiə vasitələrinə çıxışın sürətli və uşaqlara uyğun olmasını və uşaqlara müvafiq təzminat təqdim etməsini təmin etməlidirlər.

69. Dövlətlər bütün hallarda Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin uşaqlara yönəlikədiyyəyə dair Göstərişlərində (2010)əks olunmuş prinsiplərə uyğun olaraq məhkəmələrə çıxışın və ya inzibati hüquqi müdafiə vasitələrinə yenidən baxış və digər prosedurların mövcud olmasını təmin etməlidirlər.

70. Dövlətlər müvafiq hallarda, həmçinin, uşaqları və/və ya onların valideynlərini və ya qanuni nümayəndələrini uşaq ombudsmanı və digər milli insan hüquqları institutları və məlumat mühafizəsi üzrə məsul qurumlar kimi qeyri-məhkəmə mexanizmləri, hüquqi müdafiə almaq üçün inzibati və ya digər vasitələr ilə təmin etməlidirlər. Rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarının pozulması və ya yanlış istifadəsi hallarının idarə edilməsi üçün bu mexanizmlərin mövcudluğu, adekvatlığı və effektivliyi müntəzəm olaraq yoxlanılmalıdır.

71. Dövlətlər ilkin məsuliyyət daşıyan orqan kimi aşağıdakı vasitələr də daxil olmaqla uşaqları rəqəmsal mühitdə biznes müəssisələri tərəfindən insan hüquqlarının pozulması hallarından qorumaq və uşaqların effektiv hüquqi müdafiə vasitəsinə çıxışını təmin etmək üçün müvafiq addımlar atmalıdırlar:

a. Biznes müəssisələrini BMT-nin Biznes və İnsan hüquqları üzrə Rəhbər Prinsiplərində təsbit edilmiş effektivlik meyarlarına uyğun olaraq müvafiq mexanizmlərin uşaqların Dövlətə məxsus məhkəmə və qeyri-məhkəmə mexanizmlərinə çıxışını əngəlləməməsini təmin edərək özlərinin şəxsi hüquqi müdafiə və şikayətlərə baxılması mexanizmlərini yaratmağa həvəsləndirmək üçün siyasət və tədbirlərin həyata keçirilməsi;

b. biznes müəssisələrinin hüquqi müdafiə və şikayət mexanizmləri vasitəsilə şikayət təqdim etmək və təzminat tələb etmək qaydaları haqqında əlçatan, yaşa uyğun və uşağın dilində olan informasiya təmin etməyə həvəsləndirilməsi;

c. biznes müəssisələrindən platformalarında və ya xidmətləri daxilində istənilən şəxs, xüsusilə uşaqlar üçün onlarda narahatlıq doğuran istənilən material və ya fəaliyyət barədə məlumat vermək üçün asan əlçatan üsullar təqdim edilməsinin və qəbul edilmiş məlumatların effektiv və məqbul zaman çərçivəsində baxılmasının tələb edilməsi

4. Milli çərçivələr

4.1. Hüquqi çərçivələr

72. Rəqəmsal mühitlə bağlı qanun və siyasətlər layihə mərhələsində onların icrasının uşaqların insan hüquqları və fundamental azadlıqlardan istifadəsinə mümkün təsiri baxımından qiymətləndirilməlidir. Dövlətlər rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarının tam reallaşdırılmasını dəstəkləmək üçün hüquqi çərçivələri müntəzəm aralıqlarla yoxlamalı və zəruri hallarda yeniləməlidir.

73. Kompleks hüquqi çərçivə rəqəmsal mühitlə bağlı preventiv və qoruyucu tədbirlər nəzərdə tutmalı; valideynlər və qayğı göstərənlər üçün dəstək tədbirləri təmin etməli; zorakılığın, istismar və sui-istifadənin bütün formalarını qadağan etməli; effektiv hüquqi müdafiə vasitələri, bərpa və yenidən inteqrasiya xidmətləri ehtiva etməli; uşaqların maraqlarını nəzərə alan və gender-həssaslı məsləhət, məlumat və şikayət mexanizmləri yaratmalı, uşağa yönəlik məsləhət və iştirak mexanizmləri ehtiva etməli; və cəzasızlıqla mübarizə üçün hesabatlılıq mexanizmləri təsis etməlidir.

74. Dövlətlər hüquqi çərçivələrinin mümkün hallarda, texnologiyalar baxımından neytral şəkildə formalaşdırılaraq, yeni texnologiyaların meydana çıxmasına imkan verərək rəqəmsal mühitdə törədilə biləcək qanunsuz fəaliyyətlərin tam spektrini əhatə etməsini təmin etməlidirlər. Bu çərçivələr cinayətlərin tərifini, cinayət, mülki və ya inzibati məsuliyyəti və fiziki və hüquqi şəxslər üçün sanksiyaları və uşaqlar üçün xidmətlərin təmin edilməsini ehtiva etməlidir. Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismar və Seksual Xarakterli Hərəkətlərdən Müdafiəsinə dair Konvensiyası (CETS No. 201), Kibercinayətkarlıq haqqında Konvensiya (ETS No. 185) və BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasına uşaq alveri, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyasına dair (2000) və kommunikasiya prosedurlarına dair (2011) Əlavə Protokolları kimi cinayət hüququnun islahatları və hüquqi çərçivələrin və xidmətlərin daha geniş islahatı üçün oriyentir kimi çıxış edə biləcək və effektiv qanunverici çərçivənin inkişaf etdirilməsi üçün əsas təşkil edə biləcək müvafiq sənədlərə lazımı diqqət yetirilməlidir.

75. Həmyaşlıqların bir-birinə qarşı onlayn zorakılığı və ya sui-istifadə halları baş verdiyi hallarda Dövlətlər uşaq cinayətkarlığının qarşısını alaraq eyni zamanda mümkün qədər münasib və müvafiq qabaqlayıcı və bərpaedici yanaşmalar istifadə etməlidir.

76. Dövlətlər uşaqların şəxsi məlumatlarının emalına tətbiq ediləcək hüquqi çərçivələr yaratmalı və müntəzəm olaraq bu çərçivələrin ümumi effektivliyini qiymətləndirməlidirlər. Fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış qaydada işlənməsi ilə əlaqədar Şəxslərin Qorunması haqqında Konvensiya (ETS No. 108) kimi məlumatların qorunması prinsipləri və hüquqları ilə bağlı müvafiq beynəlxalq və Avropa sənədlərinə lazımı diqqət yetirilməlidir.

77. Qüvvədə olan hüquqi çərçivələr müstəqil məlumat-qoruma orqanlarının uşaqların və/və ya onların valideynləri və ya qayğı göstərənləri və ya qanuni nümayəndələri tərəfindən uşaqların şəxsi məlumatlarının qanunsuz emalı ilə bağlı təqdim edilmiş şikayətlərə baxmaq üçün kifayət qədər səriştəli olmasını təmin etməli və uşaqların şəxsi məlumatları milli qanunvericiliyə zidd şəkildə emal edildiyi və ya uşaq razılığını geri çəkdiyi hallarda uşağın müvafiq məlumatların düzəldilməsi və ya silinməsinə nail olmasına imkan verən effektiv mexanizmlər yaratmalıdırlar. Tələbə əsasən müvafiq dövlət və özəl sektordan olan maraqlı tərəflər bu cür məzmunları ödənişsiz operativ olaraq təmizləmək və ya silmək öhdəliyi daşmalıdır.

78. Dövlətlər bizneslərə və digər maraqlı tərəflərə bütün fəaliyyətlərində rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət edilməsi ilə bağlı öhdəliklərini icra etməkdə kömək edən aydın və öngörülən hüquqi və normativ mühit yaratmalıdırlar.

79. Dövlətlər uşaqlar və ya onların qanuni nümayəndələrinin hüquqlarının pozulmasında və sui-istifadə edilmələrində günahkar olan şəxslərdən kompensasiya tələb edə bilmələrini təmin etməlidirlər. Müvafiq hallarda uşaq qurbanlar üçün kompensasiya fondlarının və ya terapeutik və ya digər dəstək təmin edilməsi məqsədi daşıyan tədbirlərin və ya proqramların yaradılması nəzərdən keçirilməlidir.

Ölkə internet domen kodunun qeydiyyatı üçün xüsusi tələblər

80. Ölkə internet domen kodunun reyestri olacaq quruma müqavilə və ya lisenziya verilərkən Dövlətlər uşaqların ən yaxşı maraqlarının lazımi qaydada diqqətə alınması üçün aydın tələblər daxil edə bilərlər. Bu tələblər məsələn, uşaqlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlər haqqında materialların reyestrin səlahiyyət dairəsinə aid olan hər hansı domendə mövcud ola biləcəyini reklam edən və ya nəzərdə tutan istənilən domen adının qeydiyyatının və ya istifadəsinin reyestr tərəfindən aydın şəkildə qadağan edilməsini və reyestrin bu siyasətin həm qeydiyyatçılar, həm də qeydiyyat olunanlar tərəfindən həyata keçirilməsini təmin etmək üçün mexanizmləraratmasını əhatə etməlidir. Eyni tələblər ümumi üst səviyyə domenlərin qeydiyyatına tətbiq edilməlidir.

81. Qeydiyyatdan keçən qurum uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş və ya ölkə domen kodu daxilində əhəmiyyətli sayda uşaqlar tərəfindən istifadə edilən hər hansı saytı və ya xidməti qurmağı və ya yeniləməyi təklif edirsə, Dövlətlər reyestrin və ya digər səlahiyyətli orqanın qeydiyyatdan keçən qurumdan müvafiq uşaqların müdafiəsi üzrə strategiyaları tətbiq etməsini tələb etməsini təmin etməlidirlər. Bura məsələn, nə qeydiyyatdan keçən şəxsin, nə də onun xidmətin göstərilməsi və ya xidmətin yaratdığı hər hansı məlumatın idarə olunması ilə bağlı çalışdığı hər hansı şəxsin uşaqların cinsi istismarı və ya onlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlərə və ya digər müvafiq cinayətlərə görə məhkum olunmaması tələbi daxil edilə bilər.

4.2. Siyasi və institusional çərçivələr

Ümumi strategiya və siyasətin əlaqəliliyi

82. Rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarının tam spektri üzrə daha böyük koordinasiya və siyasət ahənginə nail olmaq məqsədilə Dövlətlər kompleks strateji milli yanaşma formalaşdırmalı və siyasət və tədbirlərin ardıcılığını və bir-birinin təsirini qarşılıqlı olaraq gücləndirməsini təmin etməlidirlər. Bura stratejiyanın və ya fəaliyyət planının qəbulu və ya konsolidasiya formasında mövcud fəaliyyət planlarına, strategiya və siyasətlərə rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına xüsusi diqqətin daxil edilməsi aid edilə bilər.

83. Kompleks strateji milli yanaşma orada müəyyən edilmiş fəaliyyətləri həyata keçirmək öhdəliyi və səlahiyyəti daşıyan məsul orqanları təyin etməli, real və konkret zamana uyğun hədəflər ehtiva etməli, adekvat insan və maliyyə resursları ilə dəstəklənməli və cari elmi biliklərə, davam etməkdə olan və kifayət qədər mənbəyə söykənən araşdırmalara və qabaqcıl təcrübəyə əsaslanmalıdır.

84. Dövlətlər uşaq ombudsmanları və digər insan hüquqları institutları, təhsil sahəsində maraqlı tərəflər, məlumatın mühafizəsi sahəsində məsul qurumlar, biznes müəssisələri və vətəndaş cəmiyyəti, o cümlədən, uşaq və gənclər təşkilatları kimi bütün müvafiq maraqlı tərəfləri milli strategiya və ya fəaliyyət planının hazırlanması, layihələndirilməsi, həyata keçirilməsi və qiymətləndirilməsini cəlb etməlidirlər. Dövlətlər, xüsusilə, uşaqların öz məlumatlı razılıqları ilə və inkişaf edən bacarıqlarına uyğun olaraq bu prosesə töhfə vermək üçün məsləhət almalarını və səlahiyyətəndirilmələrini təmin etməlidir. Uşaqların fikirlərinə lazımi əhəmiyyət verilməlidir. Uşaqlar fikirlərinin necə nəzərə alındığı və bu fikirlərin qərarqəbuletmə prosesinə necə təsir etdiyi barədə məlumatlandırılmalıdırlar. Uşaqların əhəmiyyətli iştirakını təmin etmək üçün adekvat resurslar təmin edilməlidir.

85. Bütün səviyyələrdə və bütün maraqlı tərəflər tərəfindən inkişafın dəyərləndirilməsi və milli strategiya və ya fəaliyyət planında nəzərdə tutulmuş fəaliyyətlərin qiymətləndirilməsi üçün metodologiyalar hazırlanmalıdır. Qiymətləndirmələr rəqəmsal mühitdə uşaq

hüquqlarına hörmət edilməsi, onların yerinə yetirilməsi və qorunmasındamüvafiq və effektiv olan siyasət və tədbirləri müəyyənləşdirmək məqsədilə müntəzəm əsasda aparılmalıdır.

86. Dövlətlər qəbul edilmiş strategiyalar və ya fəaliyyət planları və onların icrası ilə bağlı məlumatı geniş şəkildə yaymaq üçün müvafiq tədbirlər görməlidirlər.

Sektoral siyasətlər

87. Dövlətlər uşaqlar üçün mövcud imkan və risklərinmüəyyənləşdirməsi, meydana çıxan tendensiyaların təyin edilməsi və rəqəmsal mühitdə uşaqların rifahını təmin etmək üçün siyasət və resursların hədəfinin istiqamətləndirilməsi məqsədilə siyasət və təşəbbüslərin rəqəmsal mühitdə uşaqların təcrübələri haqqında ciddi və aktual faktlara əsaslanmasını təmin etməlidirlər.

88. Dövlətlər uşaqlar üçün tərbiyəvi, mədəni və digər institusional faydalı resurs mənbələrini rəqəmsal mühitdə uşaqlar, valideynlər və qayğı göstərənləri üçün əlçatan etmək məqsədilə bu mənbələri dəstəkləyən siyasətlər hazırlamalı və həyata keçirməlidirlər.

89. Dövlətlər tənzimləyici orqanların rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqları ilə bağlı standartların və təlimatların hazırlanması, həyata keçirilməsi və tətbiqinin təmin edilməsi üzrə məsuliyyətlərini gücləndirməlidir.

90. Dövlətlər öz yurisdiksiyaları daxilində biznes müəssisələri arasında onların rolları, öhdəlikləri və uşaq hüquqlarına təsirləri, müvafiq maraqlı tərəflərlə əməkdaşlıq ilə bağlı məlumatlılığın və dəstəyin artırılması məqsədilə siyasətlərin, operativ göstərişlərin və/və ya davranış kodekslərinin hazırlanması da daxil olmaqla tədbirlər həyata keçirməlidirlər.

91. Dövlətlər uşaqların müdafiəsi üzrə milli çərçivə daxilində rəqəmsal mühitin aydın şəkildə nəzərdən keçirildiyi və bütün müvafiq maraqlı tərəflərin, o cümlədən uşaqların töhfə verdiyi kompleks müdafiə və təhlükəsizlik siyasəti hazırlamalıdırlar. Bu cür siyasət Avropa Şurasının uşaqların zorakılıqdan müdafiəsi üzrə kompleks milli strategiyalara dair Rəhbər Prinsipləri (2009)³ kimi mövcud standartları və göstərişləri nəzərə almalıdır.

92. Dövlətlər öz qanunvericiliklərinə və ya beynəlxalq səviyyədə qəbul edilmiş meyarlara uyğun olaraq vətəndaşlarının fiziki olaraq başqa yurisdiksiyada yerləşən uşaqlara qarşı seksual xarakterli hərəkətlər haqqında materiallara çıxışının qarşısını almaq üçün strategiyalar hazırlamalıdırlar.

93. Dövlətlər biznes müəssisələrini və digər maraqlı tərəfləri öz sektoral siyasətlərinin, xüsusi ilə də müdafiə və təhlükəsizlik siyasəti çərçivəsinin və müvafiq məlumatlandırma tədbirlərinin həyata keçirilməsinə cəlb etməlidirlər.

Uşaq hüquqlarına risklərin və təsirlərin idarə edilməsi

94. Dövlətlər biznes müəssisələrindən və digər maraqlı tərəflərdən rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına təsirlərinin müəyyənləşdirmək, onların qarşısını almaq və nəticələri yüngülləşdirmək məqsədilə lazımi səy göstərmələrini tələb etməlidir.

³Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə uşaqların zorakılıqdan müdafiəsi üzrə kompleks milli strategiyalara dair Təvsiyəsi CM/Rec(2009)10, Əlavə 1.

95. Dövlətlər biznes müəssisələrindən rəqəmsal texnologiyalar, məhsullar, xidmətlər və siyasətlər baxımından uşaq hüquqları ilə bağlı risklərin müntəzəm qiymətləndirilməsini həyata keçirməyi və bu cür riskləri idarə etmək və nəticələrini yüngülləşdirmək məqsədilə müvafiq və mütənasib tədbirlər gördüklərini nümayiş etdirməyi tələb etməlidirlər.

96. Dövlətlər biznes müəssisələrini rəqəmsal mühitdə imkanları artırmaq və riskləri idarə etmək məqsədilə uşaqların maraqlarını nəzərə alan sahə siyasətləri, standartları və davranış kodeksləri hazırlamağa, tətbiq etməyə və onları müntəzəm şəkildə yenidən nəzərdən keçirməyə və qiymətləndirməyə təşviq etməlidir.

97. Valideynlərin, qayğı göstərənlərin və digərlərinin onlayn xidmətlərin uşağa uyğunluğuna dair göstəriş kimi həmin xidmətlərin bəyan etdikləri xidmətin göstərilməsi qayda və şərtlərinə əsaslanaraq qəbul edərək, mövcud texnologiyaları nəzərə alaraq və internet vasitəçilərinin məsuliyyətinə xələl gətirmədən Dövlətlər biznes müəssisələrindən öz xidmət göstərilməsi qayda və şərtlərinin tətbiqini təmin etmək üçün müvafiq, mütənasib və effektiv tədbirlər görməyi tələb edə bilərlər.

İnstitusional aspektlər, mexanizm və xidmətlər

98. Dövlətlər insan və uşaq hüquqlarının təmin olunması üçün məsul qurumların öz mandatları çərçivəsində, məsələn, rəqəmsal savadlılıq bacarıqlarının təşviq edilməsi, uşaqlar üçün sosial, tərbiyəvi və mədəni cəhətdən faydalı rəqəmsal məzmun və xidmətlərin hazırlanması üçün yüksək standartlar və məsləhət və iştirakçılıq üçün uşaqlara uyğun mexanizmlər yolu ilə rəqəmsal mühit baxımından uşaq hüquqlarını nəzərə almasını təmin etməlidirlər.

99. Dövlətlər uşağın şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququnu hər bir yerdə təmin edən və monitorinq və nəzarəti nəzərdə tutan uşağa-həssas prosedurlar tətbiq edərək uşaqların və onların valideynlərinin və ya qanuni nümayəndələrinin rəqəmsal mühitlə bağlı insan hüquqlarının pozulması və ya sui-istifadə halları ilə bağlı şikayətlərini qəbul etmək, araşdırmaq və həll etmək üçün məsul qurum və ya mexanizmlərin mövcudluğunu təmin etməlidirlər.

100. Səlahiyyətli orqanlar uşaqlar üçün dəstək xidmətləri və hüquq-mühafizə orqanları ilə müvafiq əlaqələrlə və mümkün hallarda, xarici maraqlı tərəflərlə sıx əməkdaşlıqda uşaqların müdafiəsi üzrə milli sistemin əsas aspekti kimi, məsələn, dövlət orqanları, qaynar xətlər, etimad xətləri və uşaq etimad xətləri tərəfindən idarə olunan sifir-balans söhbət tətbiqləri və onlayn platformalar vasitəsilə əlçatan, təhlükəsiz, məxfi, yaşa müvafiq və gender-həssas məsləhət alma, məlumat vermə və şikayət mexanizmləri təsis etməlidirlər. Bu özündə uşaqlar üçün rəqəmsal mühitdə zorakılıq, istismar və sui-istifadə halları haqqında müvafiq orqanlara məlumat vermək üçün təhlükəsiz, uşağa uyğun, ödənişsiz əlaqə nöqtələrinin təmin edilməsini ehtiva etməlidir. Bu mexanizmlər uşağın və ya onun valideyninin və qanuni nümayəndəsinin məxfiliyin və anonimliyini qorunması hüququnu təmin etməlidir.

101. Dövlətlər telekommunikasiya şirkətlərini pulsuz telefon nömrələri vasitəsilə uşaq qaynar xətlərinə daxil olan zənglər üçün ödənişdən imtina etməyə təşviq etməlidirlər.

102. Dövlətlər istənilən şəxsin internetdə qanunsuz olduğu düşünülməli materialın, xüsusilə, uşağa qarşı seksual xarakterli hərəkətlər haqqında materialın mövcudluğu barədə anonim şəkildə məlumat verməsinə imkan verən effektiv mexanizmin mövcud olmasını təmin etməlidirlər.

103. Dövlətləri uşaqları qoruma sisteminin tərkib hissəsi olaraq rəqəmsal mühitdə hüquqları və şəxsi məlumatların toxunulmazlığı hüquqları pozulmuş və ya zorakılığa, cinsi istismara və ya sui-istifadəyə məruz qalmış uşaqlar üçün adekvat və gender-həssas dəstək və yardım xidmətləri, o cümlədən, uşaqların fiziki və psixoloji bərpası və sosial inteqrasiyasını təmin etmək və onların təkrar qurbana çevrilməsinin qarşısını almaq məqsədi daşıyan xidmətlər təqdim etməli və bu xidmətlərə çıxışı təmin etməlidirlər.

104. Dövlətlər rəqəmsal mühitdə uşaqların iştirakı ilə seksual xarakterli cinayətlərdən məhkum olmuş şəxslər üçün müvafiq seksual cinayətkarların müalicəsi proqramlarının mövcudluğunu və bu xidmətlərin rəqəmsal mühitdə daxil olmaqla uşaqların iştirakı ilə seksual xarakterli cinayət törədə biləcəyi ehtimalından narahatlıq keçirən hər bir şəxs üçün əlçatan olmasını təmin etməlidirlər.

İnvestisiya, resurslar və təlim

105. Dövlətlər təhsili dəstəkləmək üçün avadanlıq, proqram təminatı, bağlantı, adekvat məlumat ötürmə səviyyəsi və müəllimlərin hazırlanmasına investisiya qoymalıdırlar.

106. Dövlətlər ilkin və ixtisas təhsilinin müəllimləri uşaqları rəqəmsal mühitdə hüquqlarını həyata keçirmələri üçün zəruri olan bacarıqların və savadın əldə edilməsində dəstəkləyə biləcək şəkildə məlumatlandırmasına imkan verməsini təmin etməlidirlər.

107. Dövlətlər siyasət və tədbirlərin eskalasiyanın qarşısını alan, müvafiq fəaliyyətlərin təsirinə məruz qalmış və bu fəaliyyətlərin iştirakçısı olmuş uşaqlara müvafiq dəstək təklif edən, təzminat təmin edən və dözümlülüyü artıranyollarla təhsil müəssisələrini uşaqlarla bağlı məktəbdə daxil olmaqla rəqəmsal medianın zorakılıq və sui-istifadə hallarına qarşı preventiv və qoruyucu tədbirlər görmək üçün zəruri resurs, tədris və dəstəktəqdim etməsini təmin etməlidirlər.

108. Dövlətlər kriminal keçmişə malik fərdlərin uşaqlarla qarşılıqlı etimad tələb edən vəzifələrə işə götürülməsinin və ya yerləşdirilməsinin qarşısını almaq və bu riskləri azaltmaq məqsədilə yoxlama proseslərini həyata keçirmək və rəqəmsal mühitdə daxil olmaqla uşaqlarla işləmək üçün işçiləri və ya könüllüləri işə götürən istənilən agentlik və ya işəgötürəni təlimat, məsləhət və dəstəklə təmin etmək üçün adekvat mexanizmlərin mövcudluğunu təmin etmək üçün tədbirlər görməlidirlər.

109. Dövlətlər adekvat resurslar ayırmalı və hüquq-mühafizə orqanlarının işçiləri, məhkəmə üzvləri və uşaqlarla və ya uşaqlar üçün işləyən mütəxəssislər üçün ilkin və fasiləsiz təlimləri təmin etməlidirlər. Bu təlim onların rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqları, uşaqların internetdə üzləşdikləri riskləri, uşağın onlayn zərərin, zorakılıq, sui-istifadə və istismarın qurbanı olduğuna dair işarələri necə tanımalı olduqları və cavab tədbiri olaraq hansı addımların atılmalı olduğu ilə bağlı bacarıq və biliklərini artırmalıdır.

110. Dövlətlər uşaqların və gənclərin rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqları sahəsində iştirakı daxil olmaqla tədqiqatlara və biliklərin inkişaf etdirilməsinə investisiya qoymalıdırlar. Tədqiqatlar müvafiq maraqlardan müstəqil şəkildə həyata keçirilməli və uşaqların təcrübələrini yaş, cins sosial-iqtisadi status və digər amillər kimi uşaqları rəqəmsal mühitdə həssas və ya dözümlü edən amillərə görə fərqləndirmək üçün kifayət qədər detallı olmalıdır.

4.3. Milli səviyyədə əməkdaşlıq və koordinasiya

111. Dövlətlər milli, regional və yerli hüquq-mühafizə orqanları və digər orqanlar, təhsil və sosial xidmət müəssisələri, müstəqil insan hüquqları institutları, məlumatın mühafizəsi üzrə məsul qurumlar, uşaqlarla və ya uşaqlar üçün çalışan mütəxəssislər, vətəndaş cəmiyyəti, o

cümlədən, uşaq və gənclər təşkilatları, biznes müəssisələri, sənaye birlikləri, tədqiqatçılar, ailələr və uşaqlar da daxil olmaqla bütün müvafiq maraqlı tərəflərin rollarına və funksiyalarına uyğun olaraq məlumatlandırıcı və cəlb edən kompleksstrategiya və koordinasiyaçı xarakterli yanaşma tətbiq etməlidirlər.

112. Dövlətlər rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına təsir edə biləcək inkişafı qiymətləndirmək üçün uşaqları özünün qərarqəbul etmə proseslərinə daxil edən orqan təyin etməli və ya koordinasiya mexanizmi yaratmalı və milli siyasətlərinin bu inkişafı adekvat səviyyədə nəzərə almasını təmin etməlidirlər.

113. Dövlətlər səlahiyyətli Dövlət qurumları, müstəqil orqanlar, vətəndaş cəmiyyəti və biznes müəssisələri arasında onların müvafiq rol və öhdəliklərini, imkan və resurslarının nəzərə alınaraq əməkdaşlıq çərçivələri, prosedurları və prosesləri təsis etməlidirlər.

114. Dövlətlər kommunikasiya xidmətləri platforma və ya provayderlərindən həmyaşıdlar arasında və ya digər onlayn zorakılıq və ya sui-istifadə halları ilə bağlı şikayətlərə cavab olaraq təxirəsalınmaz və effektiv fəaliyyət həyata keçirməyi və milli səviyyədə səlahiyyətli orqanlarla əməkdaşlıq etməyi tələb etməlidirlər.

115. Dövlətlər internet xidməti provayderi və sosial şəbəkə provayderləri kimi biznes müəssisələrini qanunla və ya məhkəmə və ya digər səlahiyyətli orqan tərəfindən müəyyən edildiyi kimi qanunsuz məzmunların qarşısının alınmasında və silinməsində fəal rol oynamağa cəlb etməlidirlər.

116. Dövlətlər vətəndaş cəmiyyətindən olan maraqlı tərəfləri rəqəmsal mühitin insan hüquqları aspektlərinin təşviqində əsas katalizator kimi fəal şəkildə uşaqların bacarıqlarını, rifahını və müvafiq informasiya savadlılığı və təhsil təşəbbüslərini, o cümlədən digər tərəflərin həyata keçirdiyi fəaliyyətləri monitorinq etməyə, qiymətləndirməyə və təşviq etməyə və üzə çıxarıqları nəticələri yaymağa həvəsləndirməlidir.

117. Dövlətlər ifadə və informasiya azadlığı və media azadlığı üzrə beynəlxalq və Avropa standartlarını nəzərə almaqla bütün peşəkar media vasitələrini və xüsusilə, dövlətə məxsus kütləvi informasiya vasitələrini uşaqlar, valideynlər və ya qayğı göstərənlər, müəllimlər üçün rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqları ilə bağlı əsas informasiya və istinad mənbəyi kimi öz rollarına qarşı diqqətli olmağa təşviq etməlidir.

5. Beynəlxalq əməkdaşlıq və koordinasiya

118. Dövlətlər rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarının təşviq edilməsi və müdafiəsi ilə bağlı beynəlxalq sənədləri ratifikasiya etməyə və tətbiq etməyə təşviq etməlidir. Bu sənədləri digərləri ilə yanaşı, BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasına uşaq alveri, uşaq fahişəliyi və uşaq pornoqrafiyasına dair (2000) və kommunikasiya prosedurlarına dair (2011) Əlavə Protokolları, Avropa Şurasının Fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış qaydada işlənməsi ilə əlaqədar Şəxslərin Qorunması haqqında Konvensiyası (ETS No. 108), Kibercinayətkarlıq haqqında Konvensiya (ETS No. 185) və onun kompüter sistemləri vasitəsilə törədilən irqçi və ksenofobiya xarakterli əməllərin kriminallaşdırılmasına dair Əlavə Protokolu (ETS No. 189), Avropa Şurasının İnsan Alverinə qarşı Fəaliyyət haqqında Konvensiyası (CETS No. 197), Avropa Şurasının Uşaqların Cinsi İstismar və Seksual Xarakterli Hərəkətlərdən Müdafiəsinə dair Konvensiyası (CETS No. 201) aiddir.

119. Dövlətlər rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi məqsədilə müvafiq beynəlxalq və regional sənədləri və sazişlərini mümkün qədər geniş miqyasda tətbiq etməklə bir-biriləri ilə əməkdaşlıq etməlidirlər. Onlar, xüsusilə:

a. yardım etmək üçün adekvat hüquqi bazaya malik olmalı və müvafiq hallarda digər Dövlətlərlə effektiv əməkdaşlıq üçün müqavilələrin, saziş və digər mexanizmlərin mövcudluğunu təmin etməli;

b. səlahiyyətli orqanlarının informasiya verilməsi ilə bağlı tələblərinin və digər yardım növlərinin effektiv ötürülməsi və icrası üçün aydın kanal və mexanizmlərdən dərhal, konstruktiv və effektiv şəkildə istifadə edə bilməsini təmin etməli;

c. tələblərin prioritetləşdirilməsi və vaxtında icrası üçün aydın və effektiv proseslərə malik olmalı;

d. kömək göstərilməsi və ya əməkdaşlığı qadağan etməməli və ya əsassız və həddən artıq məhdudlaşdırıcı şərtlər tətbiq etməməlidirlər.

120. Dövlətlər rəqəmsal mühitdə uşaq hüquqlarına hörmət edilməsi, onların qorunması və yerinə yetirilməsi üçün siyasətləri və operativ tədbirləri təkmilləşdirməkməqsədilə uğurlu maarifləndirmə və məlumatlandırma alətlərinin birləşdirilməsi və paylaşılması da daxil olmaqla potensialın artırılması üzrə regional və beynəlxalq səyləridəstəkləməlidirlər.

121. Dövlətlər ölkələr arasında və maraqlı tərəflərin qrupları arasında uşaqlar üçün nəyin uyğun, nəyin uyğunsuz olduğunu müəyyənləşdirmək üçün məzmun təsnifatının standartlaşdırılmasının və məsləhət etiketlərinin təşviqi məqsədilə əməkdaşlıq etməlidirlər.

122. Dövlətlər öz hüquq-mühafizə orqanlarının INTERPOL-un uşaqlara qarşı seksual xarakterli zorakılıq hərəkətləri haqqında materiallarla məşğul olan məlumat bazasına qoşula bilməsini təmin etmək üçün fəaliyyətləri sürətləndirməlidirlər.

123. Dövlətlər İnternetin idarə edilməsi ilə bağlı geniş rolunu qəbul edərək uşaq hüquqlarını möhkəmləndirəcək və ya dəstəkləyəcək siyasətlərinə effektiv şəkildə həyata keçirilməsinə, xüsusilə, aydın şəkildə uşaqlara qarşı seksual xarakterli zorakılıq hərəkətləri haqqında materialları və ya uşaqlara qarşı hər hansı digər cinayətləri reklam və ya təşviq edən veb ünvanlarının təyin edilib silinməsinə və ya qeydiyyatdan keçirilməsinə icazə verilməməsinə təmin etmək yolu ilə nail olmaq üçün İnternet Adlarının və Nömrələrinin verilməsi üzrə Assosiasiya (ICANN) ilə fəal şəkildə qarşılıqlı fəaliyyət göstərməlidirlər.

124. Bu göstərişlərin həyata keçirilməsinə şərait yaratmaq üçün üzv Dövlətlər müvafiq hökumət orqanları, transmilli şəbəkələr və digər beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlığı gücləndirməlidirlər.

Əlaqədar sənədlər

Görüşlər

Nazir müavinlərinin 1321-ci görüşü (4 iyul 2018) – Görüşlər 2018 / 04 iyul 2018 / İngilis dilində

Nazirlər Komitəsi; Avropa Şurası

CM(2018)52 / 12 mart 2018 / İngilis dilində/ CM-Public

Avropa Şurasının Uşaq Hüquqları üzrə Strategiyası (2016-2021-ci illər) – Uşaq Hüquqları üzrə Xüsusi Komitə (CAHENF) - ii.... Nazirlər Komitəsinin ...Tövsiyəsinin Layihəsi CM/Rec(2018)